

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תשס"ב - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : משפטים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ב.

שבת שקלים, צדקה

השבת פרשת משפטים היא שבת מברכים וגם שבת שקלים. בפרשה נאמר (שמות כא, א) וְאַלְהֵי הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם. אומר רש"י "לפניהם - ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומייקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר (דברים לב, לא) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים, כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם". וכבר כתב הרשב"א (מובא בב"י חו"מ סי' כ"ו) כל דבר שבממון תנאו קיים.

באמת אמרו שמתנין כבענין זה, אבל לנהוג כן מפני שהוא משפט העכו"ם באמת נ"ל דאסור, לפי שהוא מחקה את העכו"ם. וזהו שהזהירה התורה 'לפניהם' - ולא לפני העכו"ם, ואע"פ ששניהם רוצים בכך, והוא דבר שבממון שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות העכו"ם ודיניהם אפי' בדבר שדיניהם כדיני ישראל וכו' לילך בדרכי העכו"ם ומשפטיהם ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה וכו'. ולך נא ראה כמה האריך הרשב"א להסביר חומר הערכאות.

וכן נפסקה הלכה בשו"ע שם סעי' א': "אסור לדון בפני דיני עכו"ם ובערכאות שלהם (ומה שכתבו שם בימים קדמונים וכו' זה נכתב עבור הצנזורה) אפי' בדין שדנים בדיני ישראל, ואפי' נתרצו שני בעלי הדין לדון בפניהם אסור וכל הבא לידון בפניהם הרי זה רשע וכאילו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבנו ע"ה" (ועיין שם באותו סימן באיזה תנאים מותר לתבוע בערכאות).

יש מעלה נוספת וחשובה, אם אדם תובע את חברו בד"ת, שאם הפסיד שלא כדין והדין חייבו לשלם או שדחה את תביעתו לקבל, אינו מפסיד שהרי אומר הקב"ה מאחר והלכת לד"ת כפי ההלכה אני משלם לך את חסרונו, כך שלעולם אין הוא מפסיד.

צדיק חונן ונותן, זהו הקב"ה שהוא צדיקו של עולם

פרשתנו מלמדת אותנו שיש מצוה להלוות לעניים כסף ככתוב: 'אם קָסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה לֹא תִשְׁיַמּוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ'. מכלל המצוה אנו למדים שאין לאדם להלחץ את הלווה ולרדוף אותו על אשר הוא מתעכב בתשלום, אלא יקל עליו ויתעלם ממנו עד שירווח לו. ואם אינו עושה כן עובר על "בל תיגוש" אם ידע שאין לו.

כתוב (תהלים לו, כא) יְלֹה רָשַׁע וְלֹא יִשְׁלַם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן, ומפרש רש"י "לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן - הקב"ה שהוא צדיקו של עולם חונן משלו ונותן לזה שהלוה מה שהוא גוזל ממנו". שמה יאמר אדם שהוא הולך ומלוה כסף לאדם שהוא עני וככל הנראה לא יהיה לו מאיפה לשלם לו אחרי כן, וכספו מונח על קרן הצבי, וגם הוא מנוע מללכת ולנגוש בו שיחזיר לו את חובו, וימנע מלהלוות - על זה אומר בעל 'האור החיים' הקדוש שאת זה גופא מלמד אותנו דוד המלך ע"ה, שהקב"ה שהוא צדיקו של עולם הוא ישלם ויתן לו כפלי כפליים. ומיהו, הלוה מצידו צריך לדעת שאל לו לנצל הבטחה זו ולא ילך להשיב את הלוואתו, לפי שאז הוא מונע טוב מבעליו, שעל ידי זה שלא מחזיר למלוה את כספו גורם שלא ילוה לאחרים, ונמצא חב לאחרני וגם כעין גוזל את חברו.

אם כסף - תלוה את עמי

ההלוואה לעניים היא נדבך מתוך מצות הצדקה. על מצוה זו כתוב בתורה: (שמות כב, כד) "אם קָסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה לֹא

תִּשְׁיַמּוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ'. שמה תשאל, הרי אין במצוה זו חובה אלא רשות שכן התורה כותבת 'אם', וביאורו לכשתרצה להלוות. והתורה אינה כותבת 'כסף תלוה לעמי' וכד' במשמעות חובה ולא רשות - על זה מביא רש"י (שם) את דברי רבי ישמעאל וז"ל: "אם כסף תלוה את עמי - רבי ישמעאל אומר כל אם וְאם שבתורה רשות, חוץ משלושה וזה אחד מהן". כלומר, יש במצוה זו חובה ולא רשות. ומבאר 'האור החיים' הקדוש, שיש כמה דרגות באנשים, יש שאין להם כדי מחייתם, ויש שיש להם כדי מחייתם, ויש שיש להם יותר מכדי מחייתם.

על אלו שיש להם יותר מכדי מחייתם יש תביעה מה הם עושים בכספם, וכי הקב"ה נתן להם כסף מיותר בכדי שיהיה מונח כאבן שאין לו הופכים בבנק וכדומה?! על כן, עליהם מוטלת ביותר החובה להלוות לעניים מכספם שודאי הוא שלשם כך ניתן להם, והם אינם אלא גבאים על אותו הכסף לעשות בו מצוות ומעשים טובים. והוא מוסיף, שדבר זה רמוז בצורת הטעמים של הפסוק, שכן כתוב "אם קָסֶף - עם טעם פֶּסֶק (!) אחרי המלה אם כסף, ואחר כך תלוה את עמי, כלומר שהתורה מלמדת שאם יש לעשירים כסף, אז ילוו לעניים. וכבר כתב הרמב"ם (פרק תשיעי מהלכות מתנות עניים הלכה ג'): "מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל ישראל שאין להם קופה של צדקה".

מעלת וחשיבות הגמח"ם

מצות הלוואה רבה וחשובה היא מאוד, וברוך ה' צדיקים עם ישראל שרודפים אחרי מצוות חשובות, ויש ארגוני גמח"ם רבים שמסייעים לזקוקים להלוואות ללא שום רבית ובתנאים נוחים להחזרים (ומצוה רבה לסייע לאותם גמח"ם כל אחד כפי יכולתו). יש מחלוקת בין הפוסקים האחרונים האם מותר לאותם גמח"ם לדרוש כסף עבור הוצאות הגמח"ם, שכן יש בזה חשש ריבית. מה שיכולים לעשות אותם גמח"ם הוא לדרוש את התשלום הכרוך בהוצאות עבור השטרות שהם נותנים ושהם גובים מהם, ועבור השטרות. היום הגמח"ם ברוך ה' מתנהלים בדרך טובה ונוחה, היה גמח"ם ידוע ליד בית כנסת זכרון משה, והיו באים בעיקר בערבי שבתות ללוות כסף להוצאות שבת, והם היו דורשים מהם משכונ כל אחד כפי יכולתו, האחד היה מביא שעון, השני משקפיים האחר פמוט וכד', ואם לא היו משלמים היו פודים את כספם מאותם משכונות - אבל היום אין דברים אלה ואשריהם ישראל.

הרוצה לזכות במצוה חשובה של חסד עם ישראל שידועה מעלתה בפרט בימים קשים אלה, ישתדל לפתוח או להחזיק גמח"ם לסייע לכל דורש, ודבר זה חשוב לא רק לעניים אלא גם לעשירים, שכן אם לאדם עשיר יש המחאה אפילו על סך מליון דולר (!) ואין לו אפשרות לפדותו כגון שהבנק סגור, לא יוכל לקנות עמו לחם וחלב לבני ביתו. וידעו כל בעלי הגמח"ם שיעקר העיקרים במצוה זו היא לתת את ההלוואה בשמחה ובמאור פנים ולא ח"ו בעצב ובפנים חתומות שאז הוא מפסיד הרבה מהמצוה כאשר יבואר לקמן. (ועיין לבא"ח ש"ש ואתחנן אות יו"ד שאפילו אחרי הפירעון מיד אין להוסיף, וזה ריבית מאוחרת שגם היא אסורה).

משקלו של מחצית השקל

השבוע נקרא את פרשת שקלים בפרשת כי תשא, התורה כותבת יָזָה וְיָתְנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לֵה'. חז"ל אומרים שמרע"ה לא ידע מהו משקלו של השקל ומהו מחציתו, ועל זה רש"י מביא וז"ל: "זה יתנו - הראה לו כמין מטבע של אש, ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו זה יתנו". כלומר, היה הקב"ה צריך להראות לו את צורתו בתבנית של אש כדי שידע מהו השקל ומהו מחציתו. כיום אנו יודעים את משקלו, על פי דברי הרמב"ם בפירושו המשניות, ולאורו אנו הולכים בעניין זה. הרמב"ם אמנם משתמש במשקל שנקרא דרה"ם, ובהשוואה למשקלים שלנו משקלו של השקל הוא כעשרים גרם, ומחצית השקל הוא כעשרה גרם כסף טהור (יש לזה רמז יפה ממה שהתורה אומרת עשרים גרם/ס) השקל, שהוא עשרים גרם ומחציתו הוא עשרה גרם).

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ב - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הירש. פעם בערב פסח הלך לשוק לקניות והתעכב מאוד. כעס עליו אדונו, היה לו בביתו שתי תמונות אחת שלו ואחת של משרתו, והלך וכתב מתחת לתמונה של משרתו 'בהמה', ובוזה הביע לו את כעסו. לא נרתע המשרת, והלך ורשם מתחת לתמונת אדונו 'אתה'. כעס האדון כיצד זה מעז לכתוב "אתה", ענה לו המשרת ולמה כתבת עלי שאני בהמה, אמר לו שאין כוונתו לכך. התרכז האדון ואמר לו שלא התכוון לבהמה ממש, אלא כתב לו בר"ת ב' ירוך ה' ירש מ' ידוע ה' יתעבבת או ר"ת "בשוק הלכת מה הבאת?" ענה לו העבד שגם הוא ענה לו באותה המטבע בראשי תבות, ואמר לו איגוזים ת'פוחים ה'באתי, כלומר שכיון שערב פסח היום צריך היה להביא דברים אלה להכנת החרוסת. שוב הלך האדון ורשם לו בראשי תבות ע"פ, שהוא ראשי תבות של ע"ז פינים.

הלך העבד וכתב לו כנגד, לייש, שהוא ראשי תבות של ליוקח שיוחד. כעס האדון מאוד על כך, ומשתבע העבד לדעת מדוע כתב לו שהוא עז פנים אמר לו האדון שלא היתה כוונתו אלא לראשי התבות של ערב פיסח, לומר לו שערב פסח היום, והזמן דחוק עם הרבה עבודות, ולא היה צריך להתעכב. אמר לו העבד שגם הוא כוונתו היתה לענות לו ליל שימורים, שכיון שלילה חשוב ביותר לפניכם, היה צריך לדקדק ולחפש סחורה מיוחדת, ומשום כך היה עליו להתעכב. (הבן איש חי ע"ה דורש מזה את הפסוק של ויהפוך ה' אלקיד את הקללה לברכה, שכל קללה יכולה להתהפך לטובה ולברכה, וכמו שכתב הפוך בה והפוך בה דכולה בה, והקב"ה יכול לשנות את סדר המלים כמו למשל פשע נהפך לשפע, וכדומה). מכאן, שגם אם אדם קורא לחברו בשם בהמה או חמור, לא ימהר להסיק מסקנות ולכעוס עליו משום כך אלא יבליג, ויראה שכמים פנים לפניו כך לב האדם לאדם ויתהפך עליו לאוהב ולדורש שלומו וטובתו.

מעלתה וחשיבותה של מצות מחצית השקל

ראוי לומר 'לשם יחוד' קודם קריאת שקלים, כמו לפני כל מצוה ומצוה (ועיין במנהגי בית אל נוסח הלשם יחוד, ומובא בכה"ח סי' תרפ"ה סי"ק ל"ג). כתוב בירושלמי (שקלים דף ו' על הלכה ג') שהיה אחד לוקח קופה ועשה מעין תכנית חסכון, שבכל חודש היה מכניס פרוטה, וכך קובץ על יד ירבה, והיתה כוונתו שבהגיע פורים יוכל למצוא את הסך הדרוש שהצטבר במשך השנה לשם מחצית השקל. והנה בהגיע ראש חודש אדר גילה שיש לו בקופה יותר ממחצית השקל, ובא לשאול את החכמים האם זה הקדש כיון שהפריש את כל מה שיש שם לבית המקדש, או שמא כיון שכל כוונתו לא היתה אלא על מחצית השקל, נמצא שכל מה שמעבר לזה הוא חולין (עיין שם מחלוקת בין ב"ש לב"ה). מכאן ניתן על כל פנים ללמוד ולראות עד כמה היתה חביבה וחשובה מצוה זו בעיניהם. חז"ל אומרים שהגזברים של בית דין היו מחזיקים רשימות עם שמות של האנשים, והיו תובעים את מי שלא הביא את מחצית השקל, ובעבור תאריך מסויים, היו כופים אותם שינתו על כרחם. ובכסף זה היו מקריבים קרבנות ציבור.

אם מותר לעבוד בערב פסח משעה ששית

חז"ל אומרים שהמקריב קרבן בבית המקדש, לא היה עובד באותו היום שהיה זה יום טוב שלו. ולפי זה, בערב פסח אחר הצהריים אסור לעבוד, שהיו מקריבים קרבנות של כל ישראל. ומוסיפים התוס' (פסחים נ, א): "ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם". ואדרבה היה מנהג שלא לעבוד גם לפני השעה הששית, אבל משעה ששית היה זה דין ואיסור. לפי זה, שואלים התוס' כיצד עבדו כל השנה הרי מקריבים קרבן התמיד "שהוא לכל ישראל". ומתרגלים: מאחר שכתוב בתורה "ואספת דגנך" משמע שמותר לעבוד. היינו, יש הבדל בין קרבן פרטי לבין קרבן ציבור.

ותחזינה עינינו בשופך לציון

במשכן היו שלושה סוגי תרומות: א. תרומה שהיא בלי הגבלה, כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, אם זהב אם נחושת כל אשר יוכל וירצה לתת, והיא לשם בניין המשכן. ב. בחדש השני בשנה השנית אחרי שהוקם המשכן היו צריכים למנות את בני ישראל, ונתנו חצי שקל, ולא היה אפשר

הרמ"א כותב שאפשר לתת חצי שקל בשלש חצאים, וז"ל (או"ח תרצ"ד סי"א): "י"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר; ומאחר ששלשה פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' (מרדכי ריש פ"ק דיומא); ויש ליתנו לבלי פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו; ויש ליתן ג' חצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עלה מלבד זו; ובמדינות אויטרייך יתנו ג' חצי ווייניר, שנקראו ג"כ מחצית, וכן לכל מדינה ומדינה". לפי דבריו, יכולים לתת בימינו שלש מטבעות של חצי שקל חדש, קודם פורים ויוצאים בזה. ומיהו אין בנתינה זו חשיבות שסכום זה פטוט מאוד, על כן יש לתת סך השוה לעשרה גרם כסף טהור. ועוד, יש להזדרז ולתת מוקדם ולא לחכות לפורים, שכן זו תהיה עבודתו הראשונה של המשיח, שכשיבא המשיח בקרוב, הכרזתו הראשונה תהיה לאסוף בר"ח אדר את השקלים, וירצה גם לפקוד אותנו ונצטרך לעשות זאת במדויק.

ביאור בדברי חז"ל "בתר עניא אזלא עניותא"

דרשו הדרשנים שבמצות מחצית השקל כתוב שהעשיר לא ירבה, והדל לא ימעיט, מכאן שלא תהיה שום המעטה ממנו של העני בנתינה זו, אלא יהיה לו לברכה. חז"ל אומרים שכשהיו מביאים ביכורים לבית המקדש היו עושים את זה ברוב פאר והדר, בסלסלאות ומגשים של זהב מלאים בתאנים ורימונים, והיו מעטרים את קרנות השור בציפוי כסף וזהב. גם העניים היו מביאים את הביכורים, אלא שהיתה להם עוגמת נפש בראותם את פארם של העשירים, והם היו מביאים סלסלות של קש פשוטות ובהם בקושי רימון אחד ותאנה אחת, והוא רואה את כל התהלוכה כולה ולבו נחמץ בקרבו, בפרט שהיו כל בעלי אומנויות עוצרים ועומדים בפני ההולכים וכל ירושלים היתה לובשת חג, והיה חליל עובר לפניהם, והמסכן הזה מביא סל של נצרים, וכך עובר בכל ההמון ההדור כחוח בין שושנים. אומרים חז"ל:

בתר עניא אזיל עניותא, והיה העני מביא בסל, והכהנים לא היו מחזירים לו את הסל (וכך נפסקה הלכה ברמב"ם הלכות ביכורים פרק ג' הלכה ח') אבל לעשירים היו מחזירים להם את הסל היקר שלהם. כשהעשיר היה מביא את הסל ומניחו לפני המזבח, היו הכהנים מחזירים לו אותו בדחייה ואומרים לו שאין להם שום צורך בזה. אבל לעני היו אומרים שכל כך אהובים ביכוריו לפני הקב"ה, שגם הסל עצמו היה קדוש, ומברכים אותו ואומרים לו שישאיר את הסל שלו, והקב"ה יסיר ממנו עניותו. וזהו שבתר עניא, כלומר אחרי שהעני היה מביא את ביכוריו מתוך עוני, אזלא עניותא כלומר שעל ידי זה היתה העניות שלו הולכת וסרה ממנו. ומשם היו העשירים הולכים כלעומת שבאו, והעניים היו הולכים משם בשמחה גדולה (עיין ב"ק דף צב, א).

טעם לקריאת פרשת שקלים בזה"ז

יש כמה טעמים לכך שקוראים היום פרשת שקלים למרות שאין לנו בהמ"ק ואין קניית קרבנות וכדומה. כתוב במשנה (מגילה כ"ט ע"א) "ראש חדש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת - מקדימין לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת". וכותב רש"י: "קורין בפרשת שקלים - להודיע שיביאו שקליהם באדר, כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה, כדאמרינן בגמרא". בזמן שבת המקדש היה קיים היו קוראים בשבת לפני ר"ח אדר פרשת שקלים. והיום עושים את זה מטעם ונשלמה פרים שפתינו.

כשיבוא המשיח תהיה רוח חדשה, ואריה כבקר יאכל תבן, שגם טבע הבהמות ישתנה. אנחנו קרויים אדם, אבל אוה"ע משולים לחמור כמו שאמר אברהם אבינו לנערי, והכוונה שאין הם מכירים באדונום ולא מודים על כל מה שהוא עושה למענם וכדומה.

הפוך בה והפוך בה דכולה בה

בעל היבן איש חי מביא מעשה באדם עשיר גדול שהיה לו משרת בביתו שהיה אחראי על כל ענייני הבית וגם על הקניות של הבית והיה שמו ברוך

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ב - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

איש חי זצ"ל, שכן ר"ע לא שכנע את הקיסר, מה עשה, הלך ר"ע ועשה מעשה עם בנו של הקיסר כדי להמחיש לו כיצד מתנהג אב עם בניו. לקח את הבן של הקיסר, שאל אותו אם יש לו טבעת, והראה לו טבעת קטנה, אמר לו ר"ע שזה לא מכובד שילך בנו של קיסר עם כזו טבעת קטנה, כדאי לו ללכת לחנות תכשיטים, ויתן לך טבעת הכי יקרה. אמר לו הבן שירצה כסף, אמר לו ר"ע תאמר לו שאתה בנו של הקיסר, ולא ידרוש ממך כלום, אדרבה הוא צריך להודות לך שבאת וקנית אצלו. נכנס לחנות, וביקש מבעל החנות את הטבעת הכי יקרה, ונתן לו. אמר לו תשלם לי, ואמר לו הבן שהוא הבן של הקיסר ואין הוא צריך לשלם. התחיל בעל החנות לצעוק, הלכו לשופט להתלונן בפניו, ראה הבן את התפתחות הדברים לקח את הטבעת וזרק אותה בבוך.

סופו של דבר, היה משפט ופסקו בית סוהר לבן של הקיסר, וכל זה בתנאים קשים שהיה נתון שם מבלי להאכילו ולהשקותו כפי שהיה רגיל בבית הוריו. הלך ר"ע לאשתו של טורנוסרופוס ודיבר על לבה שבנה מסכן ביותר, והתחילה לבכות ולהתייפח. אמר לה שכדאי ללכת ולשחד את שר בית הסוהר כדי שיאפשר לה להיטיב את התנאים בתוך הבית הסוהר, וכיניסו לו מיטות נוחות ואוכל מתאים, וכן עשו. ראה טורנוסרופוס את אשתו והיא רגועה, והתפלא על כך, ואמרה לו את מה שעשתה. שמע כך טורנוסרופוס ושחק. אמר לו ר"ע, והלא מרדה במלכות והפרה את כללי בית הסוהר, אמר לו טורנוסרופוס שמדובר בבנו, ועל כן הוא מבליג. אמר לו ר"ע, מעתה תבין אם כך אתה עושה עם בנך, אנו שקרויים בניס אהובים למקום על אחת כמה וכמה.

נתינת צדקה בסבר פנים יפות

בגמרא כתוב (בבא בתרא ט, ב): "אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב הלא פרוש לרעב לחמך" וכו'. מפייסו - שאומר לו לגלג סובב בעולם, היום אתה עני ואני עשיר ואני נותן לך, מחר יתהפך עליך הגלגל ואתה תתן לאחרים.

כתוב ברמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק עשירי הלכה ד') שאסור לתת צדקה בעצב. ובלשון השו"ע ישנה סתירה. בשו"ע בסי' רמ"ט (סעי' ג') כתוב: "צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות בשמחה ובטוב לבב. ומתאונן עם העני על צערו ומדבר איתו דברי תנחומים. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות - הפסיד זכותו".

ולקמן מביא השו"ע (סעי' ו') משם הרמב"ם: שיש שמונה מעלות בצדקה, המעלה השביעית היא "פחות מזה, שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות". והמעלה השמינית: "פחות מזה, שיתן לו בעצב". נמצא שהמעלה השמינית שנותן לו בעצב היא חשובה, אע"פ שהיא שמינית, ואילו למעלה אומר השו"ע וכן הרמב"ם "אם נתנה לו בפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו".

החסבר הוא כך, אדם שאינו רוצה לתת צדקה, אבל כשהוא נותן אינו מראה פנים כועסות, אלא רק כועס בליבו - על זה נאמר יש לו שכר. אבל הנותן צדקה ומראה גם כלפי חוץ שהוא עצב וכועס אזי הפסיד זכותו. כלומר, גם המחשבה של האדם בעת נתינת הצדקה חשובה.

הרמב"ם כותב (שם הלכה ב'): "וזה"ל: "מי שנותן צדקה על זה נאמר 'יהיה מעשה הצדקה שלום', וכל המרחם מרחמים עליו שנאמר 'ונתן לך רחמים ורחמך'. וכל מי שאינו מרחם, יש לחוש עליו לייחסו, שאין אכזרות מצויה אלא בעכו"ם שנאמר 'אכזרי המה'. וכל ישראל והנלווה אליהם הם כאחים הם, שנאמר 'בנים אתם לה' אלוקיכם', ואם לא ירחם האב על האב מי ירחם עליו".

כלומר, אנחנו בניו של הקב"ה וכל אחד הוא אח של השני, ואם אח לו יעזור לאחיו מי יעזור לו!;

והוא שאהרון הכהן אומר למשה: "אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם

להוסיף גם אם ידבנו לבו לדבר זה. ג. גם מנו אותם פעמיים, בשנה הראשונה והשניה, ועשו מאותו הכסף שאספו אדנים למשכן (עין רש"י שמות פרק ל' פסוק טו), והיו עשויים מכסף ונעשו מאותם השקלים, נמצא שהשקלים היו יסוד למשכן ולמזבח.

כשיבא המשיח - כתוב עצי שטים עומדים - נראה את האדנים ואת היריעות בחוש, וכשנראה אותם נלמד את המידות המדוייקות, ונראה כיצד שכל המפרשים נחלקו בדברים אלו, ונראה כיצד זה מתיישב עם המציאות. המעניין יותר הוא מה שהגמ' (שבת ס"ג ע"ב) מביאה מחלוקת כיצד היה כתוב על הציץ של הכהן הגדול קדש לה', אם היה כתוב בשורה אחת או בשתי שורות. ומסופר שפעם אחת נכנס רבי אלעזר ברבי יוסי לאוצר של רומי וראה שם את הציץ איך שכתוב בשורה אחת, ובא השני וחלק ואמר שראה את זה בשתי שורות. ואין סתירה בדבר, שכן בכל דור ודור היו מחלוקות בדברים אלו, וכיון שהיו עושים את הציץ לפי מדתו של כל כהן וכהן, שכן אין מדת ראשו של זה כמות ראשו של זה, והרי צריך הציץ להיות מאוזן לאוזן, על כן מסתבר שהיו כמה ציצים, ולכל אחד מידה שונה מחברו, וכנראה שמי שלמד שהיה צריך לכתוב בשורה אחת כתב בשורה אחת, ומי שלמד שצריך לכתוב בשתי שורות כתב בשתי שורות.

זָכָר וְלֹא זָכָר

חז"ל אומרים (במסכת ב"ב כא) על מה שכתוב במלכים א', י"א, שיואב הרג את כל הזכרים של עמלק. ואמר לו דוד המלך הרי כתוב "תמחה את זָכָר עמלק!" ענה לו שהמורה של יואב טעה ולימד אותו זכר מלשון זָכָר, ועל פי שלמד ממנו התנהג, וכשיצא להלחם בהם הרג רק את הזכרים. כשחזר אמרו לו למה לא הרגת את הנקבות, וענה להם שכך למד, והתגלתה הטעות. הלך יואב עם חרב ורצה להורגו, משום שקיבל כסף מאביו על טרחתו ללמדו, אבל באמת לא הגיע לו שכר שכן הוא טעה והטעה אותו, ולבסוף לא הרגו שאמר לו רבו שהוא בארור, ומספיק לו בכך, ועזבו. היו ששאלו על יואב כיצד טעה בדבר כל כך פשוט, והרי כל שנה בהגיע פרשת כי תצא ובשבת זכור קרא, ושמע שאומרים זָכָר וְלֹא זָכָר? ועונים המפרשים שיואב היה חסיד ורבו היה בעיניו כמו אדמו"ר, וקריאתו של רבו בתורה היתה חשובה לו עד מאוד, על כן כל שנה היה הולך לשמוע את קריאת מורו ורבו ומורה דרכו. וכך יצא הדבר שכל שנה לא שמע קריאה זו מפי איש מלבד רבו. על כל פנים מה שכתוב מלחמה לה' בעמלק מדור דור, הכונה היא שבכל דור ודור יש שונאים לעם ישראל, והם נחשבים בגדר עמלק, ומצוה להשמידם.

בנים אתם לה' אלקים

כתוב בגמרא (בבא בתרא י, א): "תניא היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסו? אמרו לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסו? א"ל, כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל אדרבה, זו שמחבתו לגיהנם! אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו; ואתם קרוין עבדים, שנאמר (ויקרא כ"ה) כי לי בני ישראל עבדים! אמר לו ר"ע, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בנים, דכתיב (דברים יד) בנים אתם לה' אלקיכם. אמר לו, אתם קרוין בנים וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום! אמר לו, הרי הוא אומר (ישעיהו נח) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא, וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך".

חכם מנשה שלו ע"ה הסביר גמרא זו כפי ששמע את זה מפי ג"ע בעל הבן

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֵה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

משפטים - תשס"ב - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֵה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

הרוצה לתת פירות שביעית לפני או לתתם במשלוח מנות - אינו יכול. אבל אם כתוב על הבקבוק "אוצר בית דין" - ואדם זה כותב על הבקבוק אני שולח את זה משלוח מנות - מותר, מכיון שזה אינו מסחר בפירות שביעית (ועיין רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו' מהלכה י"ד עד סוף הפרק). וכן אינו יכול לעשות צדקה מכספי מעשר עני (עיין רמב"ם שם פרק ו' הלכה י"ז).

אבל המוזמן לחתונה של ת"ח, את המחיר שהוא רגיל לתת במתנה יתן מכספו, ואם ירצה להוסיף עוד יכול לקחת מכספי מעשר של הצדקה. כסף של פירות שביעית שחלה עליהם קדושה - יש עליו הגבלות מה ניתן לעשות בו ומה לא. ואין להוציאו לחו"ל, וה"ה בדבר של אוצר ביי"ד (רמב"ם שם).

"כפה פרשה לעני" - יוצא שם ה'

אומר האר"י הקדוש על הפסוק "כפה פרשה לפני וידיה שלחה לאביו", הפירוש הוא: הרוצה עני ונותן לו צדקה (ללא שהעני ביקש), אז הפרטה, השקל שנותן - מסמל את האות יו"ד. הכף יד של הנותן, חמש האצבעות - זה כמו אות ה"א. מושיט לפני - זה אות וא"ו. וכשהעני פושט את ידו ולוקח את הפרטה - זה אות ה"א - יוצא שם ה'. אבל אם העני פושט את ידו בתחילה - אין כאן יקוק (שם ה') לפי הסדר. ולכן כתוב "כפה פרשה לפני וידיה שלחה לאביו" עוד לפני שהעני יבקש.

מעלת גבאי צדקה

כתוב בגמרא (בבא בתרא ח, ב): "והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע - זה דין שדן דין אמת לאמיתו. ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד - אלו גבאי צדקה. במתנייתא תנא: והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע - זה דין שדן דין לאמיתו וגבאי צדקה, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד - אלו מלמדי תינוקות".

ואומר רש"י (שם ד"ה גבאי צדקה): "המשכילים אל דל מהו צריך" - כלומר, מעלתו של הגבאי צדקה שהוא בודק ובוחר כמה אותו עני צריך, וכך נותן לו.

עשיית מצוה בשמחה

לעיל הזכרנו שהרמב"ם וכן השו"ע כותבים: שהנותן צדקה ומצטער בליבו - זו המעלה האחרונה. אבל אם מראה זאת כלפי חוץ - איבד את זכותו. אומר בעל הבא"ח (בספרו "שני אליהו" ח"א דרוש א', ועל תהלים במקום) על הפסוק "וצדיקים ישמחו ויעלוזו לפני אלוקים וישישו בשמחה" (תהלים ס"ח פסוק ד') - העושה מצוה בעולם הזה אינו מקבל שכר, ובעולם הבא יקבל שכר על המצוה כדן. וצדיקים ישמחו ויעלוזו לפני אלוקים בעולם הבא, בשכר שהם מקבלים על המצוות שעשו בעולם הזה. והם ישישו על השכר שהם יקבלו עבור שעשו מצוות צדקה בשמחה. ולא רק במצוות צדקה, אלא כל מצוה שאדם עושה בשמחה מקבל שכר גדול מאד.

משנכנס אדר מרבים בשמחה

כתוב כשאמר המן "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה", אמרו לו בשמים, כבר קדמו שקליהם לשקליך, כבר קדמו השקלים ששקלו ישראל במדבר, ובר"ח אדר מכריזין על השקלים. אומר הרב בא"ח: כתוב "משנכנס אדר מרבים בשמחה", וידוע שכל ר"ח אדר הוא שני ימים, וכל ר"ח ניסן הוא יום אחד. ולעולם חודש אדר חסר "משנכנס אדר מרבים בשמחה" לא צריך להיות ממש ר"ח, אלא כבר מהמולד של ר"ח מרבים בשמחה. וי"א משם הבא"ח: שכבר משבת מברכים מרבים בשמחה.

חודש אדר הוא מיוחד ומרבים בשמחה מפני שנעשו בו ניסים לישראל. ולא רק משום הנס של "ונהפוך הוא" אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. אלא הנס הוא, שכשעם ישראל קבלו את התורה, כפה עליהם הר כגיגית (שבת שם ועיין תוס' שם), הם אמרו "נעשה ונשמע", ובאו המלאכים ונתנו

אמו ויאכל חצי בשרו" (במדבר יב, יב). הרי מרים אחותנו בשרנו היא, ואם לנו לא יכאב למי יכאב, ואם כואב לה, כואב לנו.

"ומבשרך לא תתעלם"

כתוב "כי תראה ערום וכסיתו, ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נ"ח פסוק ז'). אומרים חכמי המוסר: לעיתים אדם רואה עני ונותן לו צדקה, או שנותן בגדים ליתומים או תרומה לישיבה. אבל האדם צריך גם לדאוג לעצמו "ומבשרך לא תתעלם". ועל זה נאמר "גומל נפשו איש חסד", אדם עושה חסדים, אך גם הנשמה שבקרבו רוצה חסד, וחייב לקבוע עיתים לתורה הוא בעצמו אפי' שתורם לשיבות.

וכן "ומבשרך לא תתעלם", עם ישראל הנמצא בארץ ובתפוצות צריכים להקפיד לקנות רק תוצרת ישראל, וכך תהיה פרנסה ליהודים באר"י. הרמב"ם כותב (שם), ושו"ע (שם רמ"ט סעי' ו') פסק להלכה: "מעלה הגדולה שאין למעלה הימנה המחזיק ביד ישראל המך, ונותן לו מתנה או הלואה או עושה שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו". יש שמונה מעלות בצדקה, והמדרגה הגדולה ביותר היא לתת פרנסה לאחיך.

כמה נותנים לעני?

הגמרא מספרת (כתובות סז) על רבי נחמיה שבא אליו עני. שאלו ר' נחמיה: מה אתה רגיל לאכול? אמר לו העני: בשר ויין ישן. אמר לו ר' נחמיה: "רצונך שנאכל עדשים ביחד?" "לגלג עימו בעדשים", אכל העני עם ר' נחמיה עדשים, ולאחר זמן מת העני. אמר ר' נחמיה: "אוי לו לזה (לעני) שהרגו נחמיה". "אדרבה אוי לו לנחמיה שהרגו לזה", שנתן לו עדשים ומת. אומרת הגמרא: "אלא איהו הוא דלאו ליה לפנוקי נפשיה כולי האי" - עני זה היה רגיל תמיד לאכול עדשים, ואח"כ החליט לפנק את עצמו באוכל משובח, ומאחר והתרגל לזה, לכן בטנו לא סבלה זאת, ועל כן מת באכילת עדשים.

וממשיכה הגמרא ומספרת: "ההוא דאתא לקמי דרבא (עני אחד בא לפני רבא). אמר לו רבא: במה אתה סועד? אמר לו (העני): בתרנגולת מפותמת ויין ישן. אמר לו רבא: "ואינך חושש לטירחא דציבורא"? אמר לו: אטו מדידהו קאכילנא, מהקב"ה אני אוכל, שנאמר: "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעיתו" - 'בעיתם' לא נאמר, אלא 'בעיתו', מלמד שכל אחד ואחד נותן לו ה' פרנסתו.

אדהכי אתת אחתיה דרבא דלא הויה ליה תריסר שני ואייתי ליה תרנגולת מפותמת" (עבר זמן והנה הגיעה אחותו של רבא שלא ראתה אותו שלוש עשרה שנה והביאה לו תרנגולת מפותמת) אמר רבא: מאי האי? אמר לעני: "נעניתי לך" והביא את התרנגולת לפני ואכלה. ומכיון שאותו עני היה בן טובים שהיה רגיל לאכול כן, לכן נעשה לו נס שהקב"ה המציא לו אוכל "בעיתו".

הרמב"ם כותב: "ואם יש בקופה נותנים לו". כלומר, אם יש כסף בכדי לקנות אוכל משובח כגון: תרנגול מפותם - תקח ותתן לפני, אבל אם אין כסף - אין חובה ללוות על מנת לתת לפני מה שהוא רוצה, אע"פ שהוא רגיל בכך.

עשיית מצוה מכספי מעשר

כתוב בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ט סעי' א'): "ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית כנסת או שאר דבר מצוה רק יתנהו לעניים". אומר באר הגולה (שם ציון ה'): "מפני שבלאו הכי, הוא מחויב בדבר לעשות מצוה זו, ורוצה לפטור עצמו מכסף מעשר - אינו רשאי. אבל אם רוצה לעשות בו מצוה שאינו מחויב - רשאי".

למשל, אדם שבא לביכ"ג ורוצה לקנות עליה לס"ת ביום שבת - יכול לקנותה מכספי מעשר. אבל אם רוצה לקנות עליה למפטיר בגלל שזה שנה של אבא שלו - אינו יכול לקנות מפטיר שזה חיוב עליו כי קיבל עליו או שכך נהגו, וע"כ אינו יכול לעשות זאת מכספי מעשר.

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מִשְׁפָּטִים - תְּשֻׁס"ב - מֵאֵת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

להם שני כתרים. וכשחטאו בעגל באו המלאכים ונטלו חזרה את הנעשה ונשמע וקבלו תורה בכפיה. "וקיימו וקבלו" ואמרו חז"ל שקיימו מה שקבלו כבר, ועל זה אומרת הגמרא (שבת דף פח, ב) "קיימו מה שקבלו בר".

ובמגילת אסתר כתוב: "קיימו וקבלו עליהם היהודים" - קיימו מה שקיבלו כבר, בפורים קבלו עליהם את התורה בשמחה, ועל זה נאמר "ליהודים היתה אורה ושמחה" - אורה זו תורה.

אומר הרב הגאון ר' יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף: מקודם צמו ובכו ושום דבר לא עזר, וכתוב "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" מלכו של עולם, לקח מרדכי את הילדים והתחילו להתפלל לקב"ה, חזרו בתשובה, ולמדו תורה וקבלו עליהם עול תורה ומצוות, ונשמעה תפילתם. עם ישראל ראה מהי מעלתה וכוחה של התורה וכל הגזרות של אחשורוש והמן נתהפכו.

שואל האלשיך הקודש: מדוע הלכו היהודים והרגו בשונאייהם ביום י"ד, הרי די במה שמחקו את גזרת של המן? אלא שהגמרא אומרת שאחשורוש היה רשע כמו המן, ולאחר שתלו את המן, באה אסתר וביקשה לבטל את גזרת המן, אמר לה "ומה שנחתם בטבעת המלך אין להשיב". וכמה שהתחננו לפניו מרדכי ואסתר אמר אי אפשר לבטל כי יש חוק. אמרו לו מה אשמים היהודים, רחמנות עליהם.

בא מרדכי ואמר לאחשורוש יש לי עצה טובה, כתוב "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", בא ונוסיף פסיק בין "את כל, היהודים" נוסיף פסיק קטן, אמר אחשורוש בסדר. שלח מרדכי כתבים שנית, ואז ויהרגו היהודים בשונאייהם, וזה ונהפוך הוא.

כל אומה ולשון שמזיקה לעם ישראל אם בגלוי ואם בסתר, על כולם יביאם הקב"ה במשפט. אנו רוצים את הגאולה מהר, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", הקב"ה יראנו נפלאות "כי עין בעין" ואויבינו ילבשו בושת, "יראו עינינו וישמח ליבנו", ונזכה להפריש מחצית שקל ממש לבית המקדש, ונזכה לגאולה שלמה בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

